

La participació de Josep Puig i Cadafalch en la creació i consolidació dels museus de Barcelona

Andrea A. García Sastre

Resum

L'objectiu d'aquesta intervenció és col·laborar amb l'Institut d'Estudis Catalans en la labor d'aprofundir en el coneixement que hom té de Josep Puig i Cadafalch, una figura clau per comprendre la formació i l'evolució dels museus de la ciutat de Barcelona durant el primer quart del segle xx.

Amb aquest propòsit estudiem la seva intervenció en l'organització i la dinàmica dels ens rectors dels museus, és a dir, el pas de la Comissió de Governació, la Secció de Biblioteques, Museus i Exposicions i la subsegüent Junta Tècnica de Belles Arts, Arqueologia i Indústries Artístiques (darrera reunió, 13 de juliol de 1901), a la creació de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts o Junta Autònoma (reunió constituent, 12 d'abril de 1902), a més de la transformació d'aquest darrer organisme municipal en Junta de Museus de Barcelona o Junta Mixta (reunió constituent, 8 de juliol de 1907). Puig i Cadafalch va assumir aquest paper com a personalitat política i com a intel·lectual compromès amb l'educació i la cultura del seu país.

També ens proposem observar com la seva faceta creativa, d'estudiós i d'amant del patrimoni històric i arqueològic o artístic del territori català, va influir en les línies de la política museològica i d'adquisicions del patrimoni per als museus. Una faceta que també és visible en els projectes museogràfics (Museu d'Arts Decoratives, 27 de setembre de 1902, o Museu d'Art i Arqueologia, 5 de novembre de 1915), en l'organització de les exposicions biennals de Belles Arts i les d'Indústries Artístiques o el seu especial mestratge en vetllar per la Biblioteca dels museus.

Abstract

The objective of this lecture is to collaborate with the Institut d'Estudis Catalans in the work of deepening the knowledge that people have of Josep Puig i Cadafalch, a key figure for understanding the formation and evolution of the museums of the city of Barcelona during the first quarter of the 20th century.

For this purpose, we are studying his participation in the organization and dynamic of the directive bodies of the museums, that is to say, the change from the *Comissió de Governació* (Governing Commission), the *Secció de Biblioteques, Museus i Exposicions* (Section of Libraries, Museums, and Exhibitions) and the subsequent *Junta Tècnica de Belles Arts, Arqueologia i Indústries Artístiques* (Technical Board of Fine Arts, Archeology, and Artistic Industries which last met on July 13, 1901), to the creation of the *Junta Municipal de Museus i Belles Arts* (Municipal Board of Museums and Fine Arts) or *Junta Autònoma* (Autonomous Board, the founding meeting of which was April 12, 1902), as well as the transformation of this last municipal body into the *Junta de Museus de Barcelona* (Barcelona Board of Museums) or the *Junta Mixta* (Mixed Board, the founding meeting of which was held on July 8, 1907). Puig i Cadafalch took on this role as a political figure and as an intellectual committed to education and to the culture of his country.

We also propose to ourselves the observation of how his creative side, that of a student and lover of the historical, archeological, or artistic heritage of the Catalan territory influenced the policy lines regarding museology and acquisitions of items for the museums. A facet that is also visible in museographic projects (Museum of Decorative Arts, September 27, 1902, or the Museum of Art and Archeology, November 5, 1915), in the organization of biennial Fine Arts and Artistic Industries exhibitions, or his special guidance in looking out for the Library of the museums.

Els museus de Barcelona abans de Josep Puig i Cadafalch

Quan Puig i Cadafalch començà a incidir en la política museològica catalana, comptava amb una sòlida formació acadèmica i política i un reconegut prestigi professional. Per tant, coneixia els museus creats a Barcelona per les institucions no governamentals i era sabedor del compromís municipal per a la creació de museus totalment públics. Aquesta voluntat política va fer un pas força important després de l'Exposició Universal amb la creació de la Comissió Especial per a la Conservació dels Edificis del Parc¹ i Creació i Foment dels Museus Municipals (18.I.1890/1.VIII.1890), la qual estigué activa entre els mesos de gener i juliol de l'any 1890.

Pocs mesos després es creava el primer òrgan de govern dels museus municipals: la Comissió de Museus Municipals (2.X.1890), la qual ben aviat seria substituïda per la Comissió Municipal de Biblioteques, Museus i Exposicions Artístiques (4.VII.1891). Aquest darrer organisme estava format exclusivament per membres del consistori. Es regia per un Regla-

1. Dels edificis del Parc de la Ciutadella que foren seus de museus ens cal recordar: la Nau Central del Palau de la Indústria, enderrocada l'any 1936; el Cafè-Restaurant o Castell dels Tres Dragons; el Museu Martorell, i l'antic Arsenal de la Ciutadella. A la sèrie d'edificis esmentats s'ha de sumar el Palau de Belles Arts, construcció situada fora del recinte firal que fou enderrocada l'any 1943.

ment especial (17.XI.1891) i seguia les propostes museològiques i d'utilització dels edificis del Parc de la Ciutadella marcades pel Dictamen² redactat pels regidors senyors M. Fossas, J. Roca i Roca i F. Schwart (21.XI.1891). Com a suport especial a la Comissió es crearien tres juntes (12.XII.1891): la Junta de Museus de Belles Arts, Indústries Artístiques i Reproduccions, la Junta de Biblioteques i Museu de la Història i la Junta dels Museus de Ciències Naturals, Parc Zoològic i Jardí Botànic. La dinàmica de treball de la primera junta faria necessari repartir la labor entre tres seccions (30.I.1892): la Secció del Museu de Belles Arts, la Secció del Museu d'Indústries Artístiques i la Secció del Museu de Reproduccions Artístiques. Aquesta darrera era de les més actives ja que seguia la labor iniciada per l'antiga Comissió Organitzativa del Museu de les Reproduccions Artístiques (4.IX.1890), reforçada després per una Comissió Executiva encarregada de redactar el projecte, que avui diríem *museològic*.

Entre els anys 1891 i 1892 es creaven i s'inauguraven quatre nous museus per a la ciutat: el Museu Municipals de Belles Arts (18.I.1891); la Secció Arqueològica del Museu Martorell, conegut també com a Museu d'Arqueologia (20.VI.1891); el Museu de les Reproduccions Artístiques (29.VI.1891), i el Museu de la Història (9.X.1892). L'organització i el seguiment de la dinàmica d'aquests centres havia estat possible a partir del treball desenvolupat pel petit nucli de polítics, professionals i artistes que formaven part dels diferents equips municipals i la labor, indirecta, efectuada pels mitjans de comunicació. Els òrgans de gestió dels museus i exposicions temporals variaven segons la composició del Consistori³ i la voluntat política de cada període, la qual cosa provocava la inestabilitat dels equips dels òrgans de gestió.

L'any 1897 la gestió dels museus arribaria a una encara més complicada i inoperant forma d'organització en passar a mans de la Comissió de Governació (13.VII.1897). Aquesta comissió es dotà d'un Negociat; de dues seccions, és a dir: la Secció de Biblioteques, Museus i Exposicions i la Secció de Belles Arts, Cerimònies i Festes, i tres juntes de caràcter consultiu: la Junta Tècnica de Belles Arts, Arqueologia i Indústries Artístiques; la Junta Tècnica de Ciències Naturals, Parc Zoològic i Jardí Botànic i la Junta Tècnica de Biblioteques.

Dos anys després, Puig i Cadafalch aprofita una intervenció pública del regidor Roig i Torres per parlar dels museus de Barcelona, unes institucions «encara inútils, no perquè el públic no tingui l'estat de cultura que per utilitzar als Museus necessita, sinó perquè als Museus els hi falta un bon xic per a ser útils al públic». Ell mateix recorda al regidor la missió educadora que en

2. «Reglamento especial para el régimen de la Comisión de Bibliotecas, Museos y Exposiciones del Excmo. Ayuntamiento Constitucional» i «Dictamen» (21 novembre 1891), a *Expediente relativo a la aprobación del Reglamento especial de esta Comisión y á la creación, constitución y funcionamiento de las Juntas técnicas de los Museos Municipales*, capsa 3, 1891. Arxiu de la Junta de Museus de Catalunya.

3. Per a més informació sobre els òrgans de govern dels museus, vegeu Andrea A. GARCÍA, *Els museus d'art de Barcelona: Antecedents, gènesi i desenvolupament fins l'any 1915*, Barcelona, 1997, p. 323-368.

altres països tenen els museus, centres que assegura «han de servir per a fomentar la cultura pública».⁴

La política museològica era confusa i l'any següent tres dels regidors que formaven part de la Comissió de Governació elaboraren un pla per marcar un camí més coherent,⁵ sense comptar amb els membres més actius de la Junta Tècnica de Belles Arts, Arqueologia i Indústries Artístiques. Aquest fet i la greu situació en la qual es trobaven els museus⁶ provocaria la protesta de Sanpere i Miquel, a qui seguirien altres vocals de la Junta: els senyors Raimon Casellas, Francesc Carreras Candi, Tomàs Moragas i Joan Llimona, els quals van presentar la dimissió conjunta (13.VII.1901) a la mateixa sessió de la Junta.

Puig i Cadafalch a la gestació de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts

Com a resultat de les eleccions municipals del mes de novembre de l'any 1901, Puig i Cadafalch és elegit regidor per la Lliga i reparteix la seva activitat política en diferents camps d'actuació, entre els quals uns afecten directament o indirectament la política de museus. Puig i Cadafalch és regidor adscrit a la Comissió d'Estadística, Padró i Eleccions, a través de la qual viurà les dificultats provocades per la lentitud de la burocràcia municipal, la incoherència en la formació i distribució de la plantilla de funcionaris i la manca d'informació rigorosa que facilités el coneixement de dades exactes.⁷ La seva voluntat d'ordenar i difondre el treball ben fet va facilitar l'organització dels Servei d'Estadística Municipal i l'edició de la publicació periòdica municipal *Anuario Estadístico de la Ciudad de Barcelona*, en la qual, periòdicament, s'inclourien informacions sobre els museus de la ciutat.

Coneixedor dels museus de la ciutat, de la precària situació en què s'exposava el patrimoni municipal i de la dimissió dels vocals de la Junta, es proposà ajudar a cercar formes organitzatives que facilitessin la gestió directa d'aquestes institucions. És Puig i Cadafalch mateix qui ens recorda la voluntat descentralitzadora dels serveis de l'Ajuntament de Bar-

4. Josep PUIG I CADAVALCH, «Lo dels Museus», *La Veu de Catalunya* (2 octubre 1899).

5. En aquesta etapa es presenten dos documents quasi idèntics: Antonio BASTINOS *et al.*, *Dictámen relativo á la instalación definitiva de los Museos Municipales*, 21.I.1900, i Antonio BASTINOS, Camilo CATALÁN i Luis LAMAÑA, *Proyecto de instalación definitiva de los Museos Artísticos Municipales*, gener de 1900, capsa 16, 1900. Arxiu de la Junta de Museus de Catalunya.

6. El Museu de Belles Arts instal·lat al Palau de Belles Arts havia estat traslladat a la nau central del Palau de la Indústria el mes de novembre de 1896, per retornar al seu lloc inicial el desembre de l'any 1898, tot i que una gran part de les escultures van quedar a la nau central fins a finals de l'any 1901. Els fons del Museu Arqueològic presents a l'edifici Martorell havien passat a formar part del nou Museu de la Història situat al Castell dels Tres Dragons i una part important del Museu de les Reproduccions Artístiques, instal·lat a la nau central del Palau de la Indústria, va passar a formar part del Museu de la Història. Les reproduccions no seleccionades van restar a l'espai lliure de la nau central.

7. J. PUIG I CADAVALCH, «Els mals del Ajuntament», *La Veu de Catalunya* (2 abril 1903).

celona,⁸ un ideal polític que es proposava crear distintes juntes autònomes, model de gestió difícil d'instaurar però que trobaria un clar exponent en la Junta de Museus. Per aquests motius i perquè pretén impregnar els museus del concepte de catalanitat, Puig i Cadafalch inicià una estratègia política que, amb el suport d'altres polítics, ajudaria a millorar la deteriorada situació. A mitjan gener, el *Diario de Barcelona*⁹ publicava una proposició, que, signada pels regidors Francesc Cambó, Josep Pella, Josep Puig i Cadafalch, Josep Mas i Narcís Buxó, havia estat presentada al Consistori (14.I.1902). Aquesta proposta seria aplaudida des de *La Veu de Catalunya* i poc compresa per Sebastià Junyent, qui donarà la seva opinió a partir d'una sèrie d'articles editats a *Joventut*.¹⁰ La proposta dels cinc regidors fou estudiada a la reunió del Consistori del dia 24 de febrer de l'any 1902 i, el dia 11 del mes següent, quedaven confeccionades les bases sobre les quals havia de regir-se la Junta Municipal de Museus i Belles Arts.¹¹ Si comparem el text inicial amb l'aprovat per l'Ajuntament, ens adonem que, mentre en el primer document es diu que l'Ajuntament confiarà «la administració, cura i conservació dels serveis de Belles Arts i dels Museus Artístics a la Junta», el definitiu li afegeix la tasca de «dirección [...] de los Museos Artísticos y de Arqueología». Ambdós enunciats es refereixen al primer article.

La Junta Autònoma

Els resultats d'aquestes gestions es concreten amb la creació de la Junta Municipal de Museus i Belles Arts o Junta Autònoma, que es va reunir per primera vegada, sota la presidència de l'alcalde J. Amat i Sormaní, en unes dependències de la Casa Gran el dia 12 d'abril de 1902. Formaven part del nou organisme els regidors i vocals senyors Josep Pella i Forgas, Josep Puig i Cadafalch, Tiberi Àvila i Antoni J. Bastinos. Com a personalitats representants del món de la cultura hi participaren Romà Ribera, pintor; Josep Llimona i Bruguera, escultor; Josep Masriera, artífex; Francesc Galofre Oller, pintor; Bonaventura Pollés, arquitecte, i Raimon Casellas, crític d'art. Aquest nou equip hauria de plantejar-se la reestructuració dels museus al seu càrrec i l'organització de les exposicions temporals. Per poder atendre més fàcilment el treball de seguiment de cada museu, s'acordà dividir-se en diferents equips de treball: Museu Municipal de Belles Arts, format per Romà Ribera, Josep Llimona, Raimon Casellas i Francesc Galofre Oller; Museu d'Arqueologia, format per Josep Pella i Forgas, Antonio Bastinos i Josep Puig i Cada-

8. J. PUIG I CADAVALCH, «Els nostres plans a l'Ajuntament», *La Veu de Catalunya* (11 maig 1903).

9. «Barcelona», *Diario de Barcelona* (21 gener 1902).

10. «Descentralización artística», *La Veu de Catalunya* (18 gener 1902) i «Contra la cultura», *La Veu de Catalunya* (20 gener 1902). Sebastià JUNYENT, «Els museus de Barcelona, I, II i III», *Joventut*, any III, núm. 104, 105 i 106 (6, 13 i 20 febrer 1902).

11. «Bases aprobadas por el Ayuntamiento, en consistorios de 24 de Febrero y 11 de Marzo de 1902, para la reorganización de los servicios de Bellas Artes y de los Museos Artísticos Municipales», capsa 18, 1902. Arxiu de la Junta de Museus de Catalunya.

falch; Museus de Reproduccions i de Indústries Artístiques, format per Tiberi Àvila, Josep Masriera i Bonaventura Pollés. Tot i aquesta proposta de delimitacions de les funcions, val a dir que Puig i Cadafalch és present, directament o indirecta, en totes les decisions que afectaven la política museològica de la Junta, tant quan hi figura com a regidor, com en el període que passa a ser vocal perit.

Puig i Cadafalch és un home de caràcter i de fermes conviccions polítiques.¹² Potser per això no es difícil trobar-lo immersit en fortes discussions o debats, com és el cas de la polèmica que, sobre política de selecció i d'adquisició d'obres d'art, va mantenir amb els regidors lerrouxistes Tiberi Àvila (3.IV.1905) i Hermenegildo Giner de los Ríos. Les tensions en el si de la Junta se suavitzen molt a partir del moment en què Josep Pijoan, l'any 1906, formi part d'aquest organisme.

Una de les primeres tasques confiades a Puig i Cadafalch, en la qual també va participar l'arquitecte Pollés, fou l'estudi dels edificis del Parc de la Ciutadella per complir la funció de contenidors de museus. La prospecció s'inicià al Palau de Belles Arts per tal de millorar la instal·lació del Museu Municipal de Belles Arts, veure si es podia cedir un espai per a la instal·lació del Museu Provincial de Belles Arts i, alhora, mantenir l'edifici com a seu de les exposicions temporals organitzades pel mateix ens autònom. En aquesta darrera funció de l'edifici, Puig i Cadafalch també hi intervé en formar part dels equips destinats al muntatge de l'Exposició d'Art Antic, per a la qual proposa diverses restauracions que afecten l'interior de l'edifici, i controla la incidència de la llum sobre les obres d'art. En el cas de l'organització de la V Exposició Internacional d'Art, Puig i Cadafalch no tan sols va participar en la decoració del vestíbul, en el qual va presentar l'obra *Sortidor de ferro i majòrica*, sinó que va participar en difícils debats per aconseguir el caràcter internacional de la mostra i la seva projecció pública.

Un altre encàrrec d'estudi se centra en l'Antic Arsenal de la Ciutadella, atès que es preveia instal·lar tots els museus en aquell edifici segons proposa el Dictamen 1900 però, de moment, semblava una idea inviable. Però l'habilitat del regidor Puig i Cadafalch va fer possible aconseguir destinar una part del vell edifici per al Museu d'Arts Decoratives, aprofitant que l'Ajuntament l'obria al públic amb motiu de les Festes de la Mercè l'any 1902. Ben aviat es demostraria la impossibilitat de traslladar tots els museus a l'Arsenal, atès que l'espai de l'antiga edificació era petit per acollir les col·leccions existents i més encara si es preveia ampliar-les amb nous ingressos i millorar-ne els serveis públics. Aquest seria el motor que faria reflexionar la Junta Autònoma sobre la possibilitat de demanar l'ampliació de l'edifici de Jorge Próspero de Verboom. Aquest projecte fou encarregat a l'arquitecte Pere Falqués, el qual dissenyaria les dues naus laterals de manera que fossin harmòniques amb l'antic edifici. El mes de juliol de 1903 la Junta (13.VII.1903) destinava «25.000 ptas. para les obras de cimentación de las galerías, que

12. L'escissió de la Lliga de l'any 1904 va donar lloc a la creació, dins la Lliga de la Comissió d'Acció Política, d'«un comitè suprem, vitalici i amb poders omnímodos del qual formà part Puig i Cadafalch». Albert BALCELLS, «Josep Puig i Cadafalch. Dirigent polític i president de l'IEC», *Serra d'Or* (octubre 2001), p. 19.

la Junta cree indispensable que se construyan para instalar en ellas definitivamente y con todas las condiciones debidas, las obras de pintura antigua y moderna, que constituyen el Museo Municipal de Bellas Artes». Fins a primers del mes d'octubre de l'any següent no es faria l'acte de col·locació de la primera pedra.

El Museu Municipal de Belles Arts

En les dates en què Puig i Cadafalch comença l'estudi sobre el Palau de Belles Arts, les obres pictòriques del Museu Municipal de Belles Arts ocupaven la totalitat de les sales de la primera planta, llevat d'un espai cedit als copistes, mentre el fons d'escultura estava emmagatzemat a la nau central del Palau de la Indústria. Ara era voluntat de la Junta Autònoma revisar i ordenar els fons del museu per millorar-ne el discurs museològic i la presentació museogràfica, tasca que va encarregar a la ja esmentada comissió del Museu Municipal de Belles Arts. La nova instal·lació va ocupar quatre sales del primer pis,¹³ a més de la Sala Dalmau que compartia amb el Museu Provincial de Belles Arts, i es van recuperar part de les escultures de la nau central per exposar-les al Saló Central. D'aquelles quatre sales, gràcies a la intervenció de Puig i Cadafalch, la tercera es va destinar a mostrar el llegat (4.IX.1902) de qui havia estat alcalde de Barcelona, Camil Fabra i Fontanals.

Una vegada finalitzada l'Exposició d'Art Antic, el Museu Municipal de Belles Arts es proposava estendre's pel Saló Central, però continuava l'ús insegur d'aquest espai atès que cada vegada que acollia alguna activitat externa calia moure i protegir les escultures del museu. Davant aquest perillós inconvenient, Puig i Cadafalch va notificar a la Junta (11.V.1903) que havia exigít a l'Ajuntament la formació d'una ponència que tingués cura del manteniment d'aquell espai. D'aquesta manera el regidor exculpava la Junta de possibles problemes, al mateix temps que vetllava per la conservació del patrimoni museïtzat. També seria Puig i Cadafalch qui defensaria l'organització de la Sala Pellicer en honor de qui havia estat director dels museus. Aquesta sala, que presentava fons de dibuixos i gravats i va ocupar un espai de la planta baixa de l'edifici, fou inaugurada el mes de juny de l'any 1903. L'any següent el museu s'ampliava amb la Sala Galofre.

Museu Provincial de Belles Arts

D'ençà de l'èxit assolit pel Museu Municipal de Belles Arts i les magnífiques relacions entre la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, s'iniciarien un seguit de gestions a fi d'obtenir un

13. Per entendre millor l'ocupació del Palau de Belles Arts per tots dos museus, vegeu Andrea A. GARCÍA, *Els museus d'art de Barcelona...*, plànols I, IV, V i VI, p. 313, 436, 444 i 451.

espai que permetés instal·lar el Museu Provincial de Belles Arts. Seria la Junta Autònoma qui, a partir d'una reunió conjunta entre el seu president, Josep Pella i Forgas, i el president de la Diputació, pactarien la incorporació del museu al Palau de Belles Arts (19.IV.1902). El nou centre havia de presentar les col·leccions d'art adquirides per l'organisme provincial i part dels fons del que havia estat Museu de l'antiga Escola de Nobles Arts, centre que regia la Diputació de Barcelona d'ençà l'any 1867 en què s'havia obert al públic. En el moment de la inauguració (25.IX.1902), el Museu Provincial de Belles Arts ocupava tres sales de la primera planta i un quart espai conegut com a Sala Dalmau que compartia amb el Museu Municipal de Belles Arts.

El Museu de Belles Arts

Lentament, el fons del Museu Municipal de Belles Arts s'ampliava amb noves incorporacions i, quan més dens es mostrava, més deficient n'era la presentació. Per aquest motiu la Junta es proposà reformar-lo de nou. La reestructuració havia d'afectar també el museu de la corporació provincial per tal de donar més coherència al discurs museològic i facilitar la comprensió de l'evolució de l'art català. Entenem que aquest darrer és el factor principal que activà les negociacions entre la Junta i la Diputació de Barcelona, tasca que facilitaria el llavors diputat Prat de la Riba. Per dur a bon terme aquesta idea, la Junta (17.III.1906) aprovà la proposta del president de la Diputació de nomenar una comissió formada per Ferran de Sagarra, Josep Puig i Cadafalch i Manuel Fuxà per assistir a les negociacions entre les dues corporacions.

Encara en el marc d'aquestes negociacions, la Junta va haver de buidar tot el Palau de Belles Arts per instal·lar-hi la V Exposició Internacional de Belles Arts. És novament Puig i Cadafalch qui proposa una solució a la Junta (7.VIII.1906), la qual concreta «disponer el traslado de las indicadas obras, instalando en el Museo de Arte Decorativo y Arqueológico las de carácter antiguo, de acuerdo con el Vocal D. José Puig i Cadafalch y Cadafalch, y en la Nave Central del Parque las de índole moderna». Amb l'aplicació d'aquesta proposta és la primera vegada que el museu divideix els seus fons en dues seccions i es presenten en edificis diferents. Aquesta divisió afectaria tot el patrimoni artístic que formava els fons dels dos museus d'art, atès que només dos mesos després, Prat de la Riba, en nom de la Diputació Provincial de Barcelona, cedia en qualitat de dipòsit els fons artístics a l'Ajuntament de Barcelona.¹⁴

14. Enric PRAT DE LA RIBA i Carlos de BOFARULL, *Inventario de las obras de pintura y escultura que la Excm. Diputación Provincial de Barcelona cede en depósito durante su beneplácito al Excmo. Ayuntamiento de la propia Ciudad con destino á los museos Municipales*, Barcelona (26 octubre 1906), caps 26, 1906. Arxiu de la Junta de Museus de Catalunya.

Creació del Museu d'Arts Decoratives i la seva evolució a Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic

En la reunió de la Junta del 19 de juliol de 1902 es llegia un comunicat de la Comissió Organitzadora de les Festes de la Mercè en què s'informava de l'obertura al públic de l'antic Arsenal i manifestava: «su deseo de que dicho edificio sea decorado con objetos y productos de las Artes industriales y sumtuarias, comenzando así la formación de un Museo, especialmente dedicado á dichas artes». Després d'escoltades les valoracions que sobre el tema fa Puig i Cadafalch, se li encarrega la tasca de formar un nou museu que ell dedicarà, en principi, a les arts decoratives. A les portes de la inauguració del Museu d'Arts Decoratives, és a dir, dos mesos després de la reunió esmentada, es traspassa la responsabilitat del nou centre a la Junta Autònoma. Però tot i la volguda implicació de la Junta en el projecte, cal reconèixer que l'ànima de la idea va ser Puig i Cadafalch, el qual tant es preocupava d'aconseguir peces com planificava les seccions del museu, concretava el muntatge museogràfic i dissenyava, fins i tot, les vitrines. Amb l'organització del Museu d'Arts Decoratives, Puig i Cadafalch uneix dues voluntats, la d'elevar la producció artesanal i industrial a la categoria de bé museïtzable i la d'instal·lar el primer museu dins de l'edifici recuperat. Tot això ho fa possible a les portes de la creació del Foment de les Arts Decoratives (FAD).

El Museu d'Art Decoratives s'inaugurava el dia 27 de setembre de l'any 1902. Va ocupar la galeria frontal i lateral esquerra de la primera planta de l'Arsenal, atès que la planta baixa havia estat cedida per a dues exposicions temporals. El museu fou creat amb tanta rapidesa que fins i tot a la Junta li era difícil conèixer el discurs museològic que a ben segur seguia Puig i Cadafalch. Només cal recordar que tan sols dos dies abans de la seva obertura s'inaugurava el Museu Provincial de Belles Arts i la gran Exposició d'Art Antic i que, per fer-ho, havien hagut de reordenar el fons del Museu Municipal de Belles Arts.

El nou centre va nodrir-se, principalment, de peces del Museu de la Història i del Museu de les Reproduccions Artístiques, fet que va incomodar, sobretot, Eusebi Busquets, el qual manifestà: «sols el desitj de tenirne un altre (museu) ha sigut la causa de que se'n fesin molbé dos ja constituïts ab no poch esforç».¹⁵ També s'hi presentava patrimoni del Museu Arqueològic, fons procedent del llegat Martorell. En aquesta etapa, la majoria de peces presentades al públic eren reproduccions, però tot i no tenir la vàlua de les peces originals, el cert és que complien la funció didàctica.

La més àmplia informació sobre el nou museu sortia publicada a *La Veu de Catalunya* i és a partir d'aquesta publicació que hem pogut estudiar el resultat d'aquesta ràpida però encertada iniciativa.¹⁶ El patrimoni havia estat repartit sota dos criteris marc: l'un aplegava els

15. Eusebi BUSQUETS, «El Museu d'Arts Decoratives», *Juventut*, any III, núm. 142 (30 octubre 1902).

16. Vegeu Andrea A. GARCÍA, *Els museus d'art de Barcelona...*, plànols II i III, p. 421 i 429. Vegeu també «El museu d'Arts Decoratives», *La Veu de Catalunya* (27 setembre 1902, 4 octubre 1902).

objectes segons la funció que tenien i l'altre, les peces segons el seu material de construcció. En total es van repartir entre setze sales. L'any següent, el museu amplia el seu discurs museològic en incloure quatre seccions especials: la d'Escultura, la de Protohistòria, la d'Etnografia i la Històrico-catalana, passant a denominar-se Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic. Per instal·lar aquestes col·leccions s'adequaren diversos espais de la planta baixa del mateix edifici.

Puig i Cadafalch a la Junta de Museus de Barcelona

En aquesta nova etapa, Puig i Cadafalch viu en un entorn polític, professional i d'estudi que li és encara més favorable que en l'etapa anterior. És un moment en el qual es nota fortament la seva condició de diputat a Corts i el suport incondicional de Prat de la Riba, ja com a president de la Diputació, ja com a president de la Mancomunitat. Aquesta situació li va permetre consolidar amb més rigor les línies museològica i museogràfica i fomentar, més que en l'etapa anterior, la redescoberta i protecció del patrimoni.

Junta Mixta

La reunió constituent de la Junta de Museus de Barcelona o Junta Mixta, va tenir lloc al Palau de Belles Arts el dia 8 de juliol de 1907 i, com que es considerava la nova Junta successora de la Municipal, Prat de la Riba en cedí la presidència a l'alcalde de Barcelona, el senyor Domènec Sanllehy. A la sessió foren presentats els regidors i diputats que passarien a formar part de la Junta, a més dels vocals perits elegits pels dos òrgans de govern i els representants de les institucions. Els regidors foren: Hermenegildo Giner de los Ríos, Antoni González Prats, Josep Rogent i Ferran de Sagarra, i representarien la Diputació Manuel Farguell, Lluís Pericas, Baldomer Tona i Pau Torres Picornell. Raimon Casellas i Emili Cabot foren els vocals tècnics escollits per la Diputació, i l'Ajuntament mantindria els seus antics vocals tècnics, Josep Puig i Cadafalch i Leopold Solé i Pérez. Els representants de les associacions van ser Manuel Fuxà, Josep Font i Gomá i Josep M. Tamburini. Els vocals suplents foren Arcadi Mas i Fontdevila i Josep Pijoan. A proposta de Raimon Casellas, i per unanimitat, el ple de la Junta nomenava president Josep Puig i Cadafalch, sotspresidents Manuel Fuxà i Leopold Soler i tresorer Josep Rogent. La secretaria fou ocupada, interinament, pel funcionari Carles Pirozzini.¹⁷

17. JUNTA DE MUSEUS DE BARCELONA (JMB), *Acta* (8 agost 1907), caps 27, 1907. Puig i Cadafalch havia estat un dels encarregats de redactar l'esborrany de les *Bases de constitució de la Junta de Museus de Barcelona*, document aprovat per la Diputació Provincial (19 gener 1907) i l'Ajuntament de Barcelona (9 abril 1907).

Des de la primera reunió de la Junta es fa evident la necessitat d'implementar un nou sistema en les adquisicions. Amb aquesta finalitat es va organitzar (8.VII.1907) la Comissió Gestora d'Adquisicions formada per J. Rogent, J. Font i Gumà, L. Soler, R. Casellas, E. Cabot i J. Pijoan.¹⁸ La tasca de localització del patrimoni havia estat iniciada per Pijoan quan l'any 1906 sortia de viatge amb Font i Gumà per la Seu d'Urgell i altres localitats dels Pirineus, una campanya que buscava aconseguir l'adquisició d'obres sense la participació de cap intermediari.

Tan sols dos mesos abans de la reunió constituent de la Junta Mixta, Prat de la Riba, llavors president de la Diputació Provincial, signava el dictamen que decidia la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Entre els vuit primers membres de l'IEC s'hi troben Puig i Cadafalch i Josep Pijoan, dues personalitats implicades molt directament en la vida museística de la ciutat. Aquesta reconeguda institució fou ampliada l'any 1911 sota la iniciativa de Prat de la Riba. En aquelles dates, Puig i Cadafalch formava part de la Secció Històrico-Arqueològica; era d'un dels temes d'estudi que marcaren els inicis de l'Institut. Aquest doble compromís es fa evident en iniciar-se una etapa de contínues col·laboracions entre l'IEC i la Junta Mixta. No és estrany, doncs, trobar en les reunions de la Junta contínues mencions sobre el treball desenvolupat per la institució científica. Només com a exemple, podem recordar com es comenta la *Missió en terres de la franja aragonesa*, campanya que va dirigir Puig i Cadafalch,¹⁹ o els comentaris a l'entorn de les excavacions d'Empúries. Com a mostra d'aquest procés, només cal recordar que Prat de la Riba, Puig i Cadafalch i Jesús Pinilla són les persones que van intervenir en el procés d'adquisició dels terrenys de l'Escala l'any 1910. Un altre tema en el qual també s'impliquen les dues institucions fou el programa de reproduccions de les pintures murals romàniques.²⁰ En aquesta tasca, iniciada l'any 1907 per una comissió especial de la Junta, hi van tenir un paper fonamental tant Puig i Cadafalch com Pijoan. Mentre la comissió tenia cura de la selecció del patrimoni que s'havia de reproduir i n'encarregava les còpies, l'IEC s'encarregaria de publicar les imatges reproduint-les com a complement dels textos escrits per Pijoan.

En aquesta etapa els museus municipals disposaven de dos serveis claus: el Laboratori Fotogràfic i la Biblioteca Gràfica, ambdós traslladats a l'Arsenal de la Ciutadella. Qui millor definiria el sentit de la Biblioteca seria Puig i Cadafalch quan proposava a l'antiga Junta Autònoma (10.II.1906) nodrir-la «con obras de consulta para el estudio y clasificación de ejemplares; procurando [...] ponerla en condiciones de que pueda prestar servicio público». La Biblioteca estava oberta al públic per a consultes els matins laborables. Però la dinàmica d'aquest servei no era del tot correcta i el mes de gener de l'any 1912 es crea la Comissió de la Biblioteca Gràfica

18. Sobre la política d'adquisicions vegeu Maria Josep BORONAT, *La política d'adquisicions de la Junta de Museus 1890-1923*, Barcelona, 1999.

19. JMB, *Acte* (14 novembre 1907). Per a més informació, vegeu J. CAMPS, M. PAGÈS i G. YLLA-CATALÀ, *Puig i Cadafalch i la col·lecció de pintures romàniques del MNAC*, Barcelona, 2001.

20. Vegeu Milagros GUARDIA, *La descoberta de la pintura mural romànica catalana: La col·lecció de reproduccions del MNAC*, Electa/MNAC, Barcelona, 1993.

dels Museus que, presidida per Puig i Cadafalch, tindria cura d'orientar les adquisicions, concretar les distintes seccions i ampliar les instal·lacions. Les obres repetides, a proposta de Puig i Cadafalch a la Junta (30.XI.1912), van servir per intercanviar-se amb altres publicacions de la Biblioteca de l'IEC.

Aquesta situació, juntament amb la manca de disposar de personal especialitzat, va portar a la Junta a convocar dues places de tècnic: l'una destinada a la Biblioteca i l'altre a la Secció d'Art Modern del Museu de Belles Arts. El procés de debat en el si de la Junta per arribar a concretar les bases del concurs ens brinda una magnífica ocasió per veure com Puig i Cadafalch facilita l'ingrés de Joaquim Folch i Torres com a tècnic encarregat de la Biblioteca. La confiança que Puig i Cadafalch diposita en el jove Folch es fa encara més evident quan defensa davant de la Junta el primer viatge de Folch per Europa. L'altre tècnic contractat fou Josep Goday, amb el qual Puig i Cadafalch havia treballat en la publicació *L'arquitectura romànica a Catalunya*, el 1911.

El Museu de Belles Arts

En iniciar-se aquesta nova etapa, el Museu de Belles Arts presentava les col·leccions dividides en dues seccions segons que les obres fossin d'art modern o d'art antic. La Secció d'Art Modern havia estat traslladada a la nau central del Palau de la Indústria, on seria oberta al públic el mes de febrer de l'any 1907. És un període difícil ja que constantment el patrimoni patia agressions produïdes per l'estat del feble edifici. Aquesta situació produeix moltes preocupacions a la Junta, la qual reclama insistentment a l'Ajuntament de Barcelona la finalització de les obres d'ampliació de l'antic Arsenal.

Pel que fa a la Secció d'Art Antic, seguint la proposta de Puig i Cadafalch, va ser instal·lada a l'Arsenal de la Ciutadella. Els principals responsables de la nova instal·lació, que fou inaugurada el mes de maig de 1908, van ser Emili Cabot i Raimon Casellas. Les col·leccions ocupaven cinc sales de la primera planta a més de tres espais destinats l'un a les oficines, l'altre a la Sala d'Actes i l'últim, a la Biblioteca. En aquest darrer espai es van presentar els plànols que situaven les descobertes arqueològiques d'Empúries.

Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic

Seguint la voluntat d'unificació dels museus de Barcelona, Puig i Cadafalch és l'encarregat de reclamar al Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, en la seva doble responsabilitat de diputat a Corts i president de la Junta, els objectes dipositats al Museu Provincial d'Antiguitats, tant de propietat de la corporació municipal com els de propietat provincial. Aquesta demanda portaria força problemes a Puig i Cadafalch, provocats, principalment, per un grup de dipu-

tats que posarien en dubte l'eficàcia i bon nom de la Junta.²¹ Un any després Puig i Cadafalch aconsegueix un augment del pressupost de la Junta Mixta mitjançant l'aportació de la Diputació per facilitar l'absorció del Museu Provincial d'Antiguitats, explicació que dóna Puig i Cadafalch.²² De tota manera, aquesta lluita reivindicativa no facilitaria, de moment, la recuperació del patrimoni del Museu de Santa Àgata.

Enmig d'aquestes gestions, el Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic continuava el seu camí fins al moment que Pijoan, en una reunió de la Junta Mixta, es mostra disconforme amb la museografia d'aquell centre. La crítica va ser entesa per Prat de la Riba qui, en aquella reunió (14.XI.1907), actuava com a president. És llavors quan Puig i Cadafalch intervé per proposar la creació de la Comissió Permanent de classificació i instal·lació del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic, de la qual van formar part Puig i Cadafalch i Cadafalch, Font i Gumà, R. Casellas, Emili Cabot i Josep Pijoan.

Una de les quatre sales principals de l'Arsenal, o Sala XX, va ser destinada a la presentació del patrimoni arqueològic. Protegits en vitrines, es mostraven objectes prehistòrics, ceràmica xipriota, micènica, etc., i una ja important col·lecció de patrimoni obtingut en les excavacions d'Empúries. Sembla ser que la direcció d'aquesta sala va recaure per enter en Puig i Cadafalch, tot i que Pijoan va col·laborar en la redacció de les cartelles. La nova presentació s'obrí al públic el mateix dia (31.V.1908) que s'inaugurava la instal·lació de la Secció d'Art Antic del Museu de Belles Arts. Dels parlaments inaugurals voldríem esmentar les paraules dels presidents de la Diputació, Prat de la Riba, i de la Junta Mixta, Puig i Cadafalch. Mentre el primer felicitava la Junta per la labor feta i feia notar que aquella gran obra era més pròpia de ser duta a terme per l'Estat,²³ el segon assegurava «Per això el Municipi i la Diputació es preocupen de la creació de museus on se pugui veure igual els vasos grechs que'ls quadros del segle xv y les robes d'altres temps [...] Tot això hem anat fentho de mica en mica, però ab constancia, [...] Es obra d'uns quants però volem que sigui de tots: és obra de civilització de Barcelona i de Catalunya».²⁴

Museus d'Art i Arqueologia

Si bé les reformes de l'any 1908 van servir per introduir nous conceptes en les instal·lacions de les peces i la informació complementària, val a dir que el projecte de l'any 1915, a més de

21. JMB, *Acta* (1 octubre 1907), i Santiago GUBERN, Secundino CODERCH i Jaime CRUELLES, «Proposición», Barcelona (4 febrer 1908) a *Expediente relativo á una proposición formulada por los diputados Sers. Gubern, Coderch y Cruells referente al Palacio de los Reyes de Aragón, á los Archivos de la Corona y del Real Patrimonio de aquella Monarquía*, capsa, 29, 1908. Arxiu de la Junta de Museus de Catalunya.

22. JMB, *Actes* (1 octubre 1907), i J. PUIG I CADA FALCH, «Pel nostre museu», *La Veu de Catalunya* (11 febrer 1908).

23. MAX, «El Museo Decorativo y Arqueológico», *La Cataluña* (6 juny 1908).

24. «Al Museu Decoratiu y Arqueològic. Inauguració de les sales», *La Veu de Catalunya* (1 juny 1908).

proposar un guió museològic força coherent, consolida la proposta museogràfica experimentada en l'etapa anterior. Això havia estat possible gràcies a la construcció de les naus laterals de l'antic Arsenal, una reivindicació formulada ja per la Junta Autònoma, que va arribar a bon fi després d'anys d'espera.

Del nou projecte museístic s'observa que, tot i respondre a les directrius de dos equips diferents, es treballa per un programa comú encaminat a presentar totes les col·leccions en un mateix edifici, una construcció que a partir d'aleshores seria coneguda com a Palau dels Museus. El resultat final és molt interessant,²⁵ atès que s'aconsegueix unificar de nou les col·leccions del Museu de Belles Arts, presentar amb una gran dignitat la Secció d'Escultura Comparada i ampliar i millorar la presència del Museu d'Art Decoratiu i Arqueològic. En aquest sentit és interessant incloure part del discurs d'inauguració del centre, paraules que, en nom de Prat de la Riba, Ilegia Puig i Cadafalch: «és l'art que veiem en els tresors aplegats en aquest edificis: és l'art seriat en aquestes col·leccions qual estudi dona als pobles, consciència de la seva història i els estimula a cercar, a desenterrar els tresors del sèu passat per a donar-li plena consciència de la seva personalitat. El poble que no té coneixement dels seu passat, no és un poble conscient, no és coneix a sí mateix».²⁶ El Museu d'Arqueologia enriqué el seu fons amb peces procedents de les excavacions d'Empúries, entre les quals destaca la magnífica escultura que representa l'Esculapi.

Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat

El mes de novembre de l'any 1917, pocs mesos després de la mort d'Enric Prat de la Riba, Puig i Cadafalch passa a ser la màxima autoritat de la Mancomunitat. La nova responsabilitat política, com a president d'aquesta corporació, no l'allunyarà de la Junta i facilitarà la relació amb l'IEC, ja que Puig i Cadafalch és president rotatiu de l'Institut, i Antoni Rubió,²⁷ membre de la Secció Històrico-Arqueològica, passà a formar part de la Junta de Museus de Barcelona i de l'IEC.

Puig i Cadafalch continuarà liderant processos encaminats a rescatar i adquirir el patrimoni artístic català i facilitarà el camí a Josep Llimona i Joaquim Folch i Torres, homes de la seva confiança, que tindrien la màxima responsabilitat en la implementació de la política museològica. És una etapa en què se cerca assolir una cota més alta en la rigorositat científica i de professionalització, i conferir al Museu de Belles Arts una singularitat que el faci compatible amb els millors museus europeus, una voluntat que ben aviat assumirà Folch i Torres.

25. Per fer-se una idea més clara de la distribució del centre museístic, vegeu Andrea A. GARCÍA, *Els museus d'art de Barcelona...*, plànols IX, X, XI, XII i XIII, p. 609, 611, 613, 621 i 627.

26. Enric PRAT DE LA RIBA, «La inauguració del Museu de Belles Arts (antigues i modernes) i de les seccions, reinstal·lades, del Museu Arqueològic i d'Art Decoratiu», *La Veu de Catalunya* (8 novembre 1915).

27. JMB, «Complementació d'actes», sessió 22.XII.1917, caps 51.

En la renovació de la Junta del mes de gener de l'any 1918 es nomena president l'escultor Josep Llimona i poc després es reorganitzen els equips de treball: Comissió Especial d'Arqueologia, formada per Josep Puig i Cadafalch, Antoni Rubió, Casimir Giralt, Josep M. Bassols i Josep Tobella; Comissió Especial d'Art Medieval i Modern, en la qual participen Emili Cabot, comte de Lavern, Josep Rogent, Josep Puig i Cadafalch d'Asprer, Lluís Nicolau i Antoni San-salvador, i Comissió Especial d'Art Contemporani formada per Manuel Fuxà, Antoni Muntaner, Manuel Rodríguez Codolà, Francesc d'A. Galí, Lluís Masriera i Ricard Canals. En la mateixa sessió de la Junta (15.III.1918) es nomena director de la Secció d'Art Medieval i Modern Joaquim Folch i Torres. Només dos anys més tard, i davant la imminent jubilació de Carles Pirozzini, secretari de la Junta i cap de la Secció Municipal de Museus i Belles Arts, i de Carles de Bofarull, director dels Museus d'Art i Arqueologia, i després de no poques deliberacions, la Junta acorda (29.X.1920 i 12.XI.1920) confiar aquestes responsabilitats, interinament, a J. Folch i Torres. A la renovació de la Junta de l'any 1922,²⁸ hi haurà canvis que en reafirmaran la continuïtat en les responsabilitats tècniques. Manuel Fuxà i Carles Pirozzini van ser nomenats membres honoraris i la secretaria passà a mans de J. Folch i Torres, director dels museus. L'escissió d'Acció Catalana l'any 1922, provocà la dimissió a la Junta dels membres d'aquella franja política que representaven l'Ajuntament de Barcelona o la Mancomunitat, però els suggeriments de Puig i Cadafalch aturen, com a mínim, la dimissió de Jaume Bofill i Mates.

Però els esdeveniments polítics s'acceleren i el mes de setembre de l'any 1923 es viu el cop d'estat del general Primo de Rivera. És una etapa confusa per a Puig i Cadafalch, tal com ens comenta Balcells: «el president de la Mancomunitat va voler creure, com molts altres regionalistes, que una dictadura militar podia concedir a Catalunya la descentralització que li havien negat repetidament els governs constitucionals. No trigà gaire a veure el seu error, però era massa tard».²⁹ A finals d'any deixa la presidència de la Mancomunitat i marxa a la Catalunya del Nord. En tornar, la seva figura pública es ressent i fins i tot perd projectes tan importants com l'Exposició a Montjuïc.

L'actitud i predisposició de Puig i Cadafalch permet agilitzar molt la política d'adquisicions, una línia que amb l'ajut del president de la Junta i l'eficàcia de Folch i Torres aviat es faria notar. El mes de maig de 1918 la Junta acorda modificar la fórmula que permetia adquirir nous objectes. Així es fa evident l'obligació d'adjuntar a la instància de sol·licitud de cada peça un dictamen redactat pel personal tècnic. Aquesta exigència va agafant més cos i ben aviat a les sessions de la Junta cada comissió presentarà els seus dictàmens.

Per cercar els millors exemplars d'art medieval i estudiar a fons la conveniència de les futures adquisicions, la Junta, seguint la fórmula iniciada per Pijoan, programa una sèrie de viatges per Catalunya. Serà Folch i Torres l'encarregat d'aquesta tasca de prospecció els estius dels anys 1918 i 1920. Aquests anys, tot i que es continuen encarregant còpies, es descobreix la possibilitat de procedir a l'arrencament i traspàs de les pintures murals romàniques. Aquesta tèc-

28. JMB, «Complementació d'actes», sessió 28.IV.1922, caps 62.

29. Albert BALCELLS, «Josep Puig i Cadafalch. Dirigent polític i president de l'IEC», *Serra d'Or* (octubre 2001).

nica es posa de manifest quan Joan Vallhonrat, a petició de Puig i Cadafalch, es dirigeix a Santa Maria de Mur i troba un grup de persones que havien adquirit les pintures i les estaven arrencant.³⁰ A partir de llavors la política de la Junta passarà més per l'adquisició que per la reproducció. Les adquisicions fetes entre els anys 1919 i 1922 són de gran importància per als museus de Barcelona, atès que els imprimiran la singularitat buscada. Tant és així que es va creure adient difondre els resultats obtinguts mitjançant l'organització d'una exposició,³¹ a l'espera de presentar la remodelació del museu l'any següent.

És en aquesta etapa i gràcies a la insistència de Puig i Cadafalch quan es comença a formalitzar l'inventari dels fons del museu i a complementar la documentació amb les fotografies de les peces, una labor que, si es va iniciar amb anterioritat, ara adquireix una més alta rigorositat. Per aclarir al màxim la procedència dels fons museïtzats, es fa necessari inventariar, també, el patrimoni cedit en dipòsit per l'IEC. Per dur a terme aquesta tasca la Junta (27.II.1920) demana la col·laboració oficial de l'arqueòleg Pere Bosch i Gimpera, qui treballarà de comú acord amb el personal del Museus. També és un bon moment per revalorar els fons documentals que s'han anat aplegant i conservant als museus de Barcelona, gravats, plànols i documents que, posteriorment, passaran a formar els fons inicials de l'Arxiu Històric de la Ciutat.

Com a resultat d'aquest procés d'estudi, classificació i incorporació de nou patrimoni es veu del tot necessari agrupar novament les col·leccions segons els àmbits de treball representats en les comissions especials ja esmentades. Així es proposen instal·lar el Museu Arqueològic, el Museu d'Art Medieval i Modern, el Museu d'Art Contemporani i intentaren de nou donar una nova dimensió pública als fons del Museu de les Reproduccions. Era una política museològica que, per a Puig i Cadafalch, havia de cercar la complicitat de la ciutadania. Amb aquesta intenció, i seguint altres models europeus, el president proposa a la Junta la creació dels Amics dels Museus. La primera reunió tingué lloc el 30 de juliol de l'any 1919, però la seva constitució definitiva s'ha d'esperar fins el dia 25 de febrer de 1933, data en què es constitueix l'entitat Amics dels Museus de Catalunya.

Remodelació dels Museus d'Art i Arqueologia

L'aplicació d'aquesta línia museològica comporta la reordenació dels fons del Palau dels Museus, ja que no podrà combinar el patrimoni existent amb la inclusió d'obres de gran mida com ara els retaules, les pintures murals, etc. Per tant, es necessari dividir el Museu de Belles Arts en dues seccions: la d'art antic i modern, i la d'art contemporani. La primera va quedar en el mateix edifici mentre que la segona va passar a ocupar el Palau de Belles Arts.

30. Maria Josep BORONAT, *La política d'adquisicions...*, 1999, p. 593-594 i p. 617-638.

31. JMB, «Exhibició en el Museu de la Ciutadella dels exemplars adquirits per la junta durant el trienni 1919-20, 1920-21, 1921-22», caps 62.

La Secció d'Art Antic i Modern s'inaugurava el dia 12 de juny de 1923. El que va arribar a significar la nova instal·lació ho comentà Folch i Torres quan escrivia: «Cabe decir, en honor de nuestro Museo, que ninguna otra institución similar del mundo puede ofrecer al arqueólogo y al amateur una serie tan completa de pintura [...] el único Museo de Pintura Románica hoy existente, cuyo estudio es indispensable a los que traten este capítulo de la Historia del Arte Occidental en la Edad Media».³²

Pel que fa a l'obertura de les col·leccions d'art contemporani, es va haver d'esperar dos anys més. L'any 1922 les obres d'adaptació del Palau de Belles Arts estaven molt avançades, però la Comissió Especial d'Art Contemporani (17.II.1922) va decidir endarrerir la inauguració fins a solucionar tots els problemes de l'edifici. La inauguració oficial fou el dia 1 de juny de 1925, és a dir, en plena dictadura de Primo de Rivera i sense la presència de Puig i Cadafalch. Una vegada més serà Folch i Torres qui ens presenti les noves instal·lacions: «No és pas completa l'obra ni podríem estar satisfets d'ella. Fins que el Museu sia un reflex viu i just de l'evolució pictòrica nostra».³³ És un llarg article en el qual, a més de fer una breu història dels museus, explica la distribució de les sales i mencionava els artistes presents, atès que en aquell moment encara no s'havia editat el catàleg.

El retorn de Puig i Cadafalch a la Junta Mixta

A la fi de la dictadura de Primo de Rivera, Puig i Cadafalch retorna a la política activa en ser elegit diputat de la Diputació de Barcelona. En tornar de França, la seva figura pública es ressent i ben aviat es veu abocat novament a l'aïllament atès que el seu partit polític pateix una forta davallada en les eleccions del 14 d'abril de 1931. Tot i això, en el breu període republicà sembla que hi ha una voluntat expressa de reconèixer la labor efectuada per Puig i Cadafalch i, l'any 1935 és nomenat vocal del Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya i president de l'IEC i de la Junta de Museus. Aquest darrer càrrec l'ocupà, segons les actes de la Junta, entre el 25 de maig de 1935 i el 13 març de 1936. La nova situació li va permetre viure més directament la reorganització dels museus, un programa museològic que, derivat del proposat en l'etapa de la Mancomunitat, Folch i Torres sabia millorar en aconseguir ocupar edificis del recinte firal del Parc de Montjuïc i el Palau Reial de Pedralbes.

L'any 1932 es deixava lliure el Palau dels Museus per ser la seu del Parlament de Catalunya i el patrimoni d'arts decoratives trobaria un magnífic allotjament al Palau de Pedralbes. El Museu d'Arts Decoratives va ser inaugurat el dia 18 de desembre de l'any 1932. La nova presenta-

32. Joaquim FOLCH I TORRES, «Las pinturas murales románicas en el Museo de Barcelona», *Mercurio*, any XXIV, núm. 472 (18 setembre 1924).

33. Joaquim FOLCH I TORRES, «El Museu de Belles Arts (Art Contemporani)», *Gasetta de les Arts*, any II, núm. 27 (15 juny 1925).

ció, que ocupava la planta baixa i part de la primera, conjugava peces originals amb reproduccions de gran qualitat, és a dir, encara tenia quelcom que ens podia recordar el museu que, amb el mateix nom, havia creat Puig i Cadafalch l'any 1902, encara que amb grans diferències en la qualitat expositiva. De fet, com explicava el que fou successor de Josep Llimona en la presidència de la Junta, Pere Coromines, aquell centre era el primer museu que responia al pla de classificació i metodització de les col·leccions que la Junta s'havia proposat dur a terme.

Pel que fa al patrimoni artístic, deixaria els dos palaus ocupats i trobaria nou confort al Palau Nacional de Montjuïc. El nou projecte museològic i de realització museogràfica, protagonitzat per J. Folch i Torres, va permetre tornar a mostrar al públic l'art català sense interrupcions no volgudes. En aquesta ocasió, però, el Museu d'Art de Catalunya, a més d'enriquir-se amb valuoses obres d'art i amb una museografia molt acurada, incloïa en la seva denominació el nom del territori de referència, cosa que va facilitar la comprensió de l'evolució de l'art català. Tot estava a punt per inaugurar el museu el dia 7 d'octubre de 1934 però, per imperatius polítics, la cerimònia oficial es traslladà al dia 11 de novembre del mateix any. És gran el ressò que tingué l'esdeveniment a la premsa, però hem escollit unes breus paraules de Pere Coromines, atès que responen al sentiment del moment i, al meu entendre, del mateix Puig i Cadafalch: «En obrir aquest Museu respon Catalunya als qui ens preguntàvem què volíem fer de la llibertat nacional».³⁴

Quan Puig i Cadafalch retorna a la Junta com a president, només calia instal·lar els fons d'arqueologia i rescatar una part important del Museu Provincial d'Arqueologia. El mes de setembre de l'any 1921, Folch lliura una carta a Puig i Cadafalch per demanar-li el seu ajut per rescatar el Museu de Santa Àgata: «com vaig dir, crec que ara seria l'hora d'emprendre la campanya per aconseguir de l'Estat el trasllat del Museu de Sta. Àgata com a dipòsit en el nostre Museu».³⁵ Per analitzar aquesta iniciativa es crearia una ponència mixta formada per representants de les institucions implicades. Però la solució final a la petició no es faria efectiva fins l'any 1932, moment en què l'Estat cedia a la Junta de Museus, en qualitat de dipòsit, tots els objectes que no tinguessin inscripcions³⁶ i es reservava patrimoni per formar un Museu d'Epigrafia. El Museu Arqueològic, inaugurat el 7 de novembre de 1935, va ser instal·lat al Palau de les Arts Gràfiques sota la direcció de Pere Bosch Gimpera. S'hi mostraren, a més dels antics fons municipals de la corporació provincial i de l'IEC, peces de la col·lecció Plandiura i de la col·lecció Bosch i Catarineu, entre d'altres.

La voluntat de servei de Puig i Cadafalch és evident, tant pel que fa a la recuperació del patrimoni de Catalunya, com pel que fa a la seva dedicació a la política museològica, una manera de fer i actuar que assoleix un caràcter europeista real. És una valoració que tímidament s'in-

34. Pere COROMINES, «Inauguració del Museu d'Art de Catalunya. Parc de Montjuïc», Barcelona (7 octubre 1934).

35. JMB, «Antecedents del Museu de Sta. Àgata», caps 61, anys 1921-1924.

36. «La concessió de la Capella de Santa Àgata a la Junta de Museus de Barcelona. El senyor Folch i Torres explica com serà organitzat un nou Museu en la Mateixa», *La Humanitat* (9 juny 1932).

tueix en les paraules que el secretari de la Junta inclou, en nom de Puig i Cadafalch, en l'acta (13.III.1936) que dóna per finalitzada la seva labor de president d'aquell organisme, «durant la seva comesa havia fet tot el que estava a la seva mà per dur endavant l'obra dels Museus i que ara en acabar, volia dir solament que es mantenia com sempre a la disposició de la Junta». I era cert; però l'esclat de la Guerra Civil va desencadenar de nou el seu exili i, una altra vegada a Barcelona, trobaria una Junta de Museus que havia perdut la seva autonomia.